

Ūdensstrazdu *Cinclus cinclus* būrišu projekta 10 gadu darbības pārskats



EDGARS LEDIŅŠ, AIGARS KALVĀNS
(ar noķertu zivju dzenīti ūdensstrazdu ekspedīcijas laikā).
Foto no E. Lediņa ekspedīciju arhīva

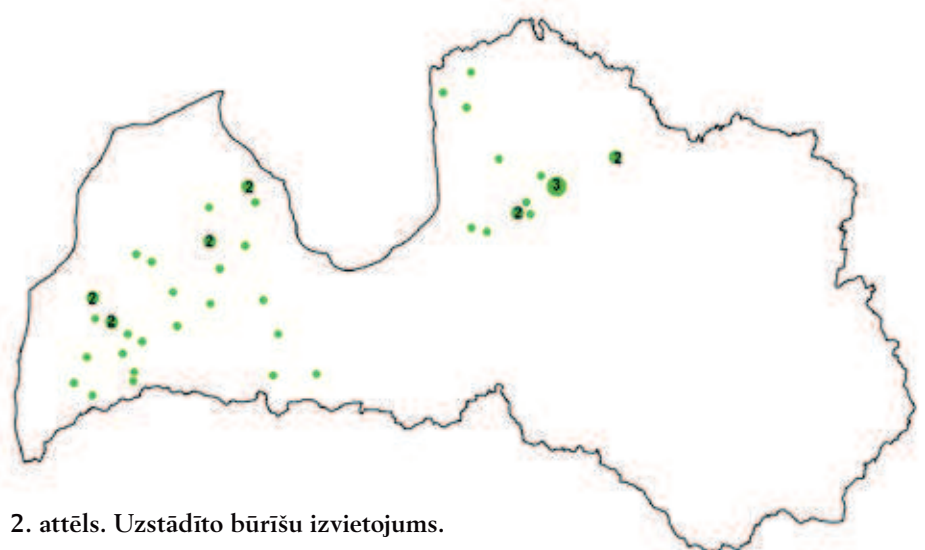
Jau kopš pagājušā gadsimta 70. gadiem Ziemeļvalstīs piemērotās vietās tiek izvietoti speciāli būriši ūdensstrazdiem, piemēram, Somijā ūdensstrazda ligzdošana būrī tika konstatēta 1978. gadā (Pihlainen 2007). Izliekot būrus piemērotās vietās, ieguvēji ir gan ūdensstrazdi, gan to pētnieki – vieniem tiek labas ligzdošanas un nakšņošanas vietas, otriem – samazinās ligzdu meklēšanai nepieciešamā laika patēriņš, kā arī vieglāk apgredzenot nakšņojošos putnus.

Pirmais ūdensstrazdu būris Latvijā tika izlikts Ieriķos zem tilta 1997. gadā (1. attēls). Pārbaudot šo būri nākamajos gados, tika konstatēts, ka to ūdensstrazdi ziemā izmanto nakšņošanai. 2000. gadā šajā būrī ūdensstrazds mēģināja pat ligzdot – pārbaudes laikā būrī bija iebūvēts ligzdas pamats un aizpildīti mugurējie četri stūri – līdz mugurējai sieniņai (E. Račinska novērojumi).

Iepriekšējo rezultātu iedvesmoti (viens būrītis – viena ligzda jau pēc dažiem gadiem), 2003. gada ziemā autori uzsāka nelielu projektu. Projekta mērķis bija noskaidrot, vai piemērotu ligzdošanas vietu trūkums ir iemesls mazajam ligzdojošo ūdensstrazdu pāru skaitam Latvijā. Bija cerība, ka

klinšu un stāvkrastu trūkumu ūdensstrazdiem citādi piemērotās vietās var kompensēt ar būrišiem, tos izvietojot zem tiltiem, aizsprostiem un caurtekās. Ja šādi izdotos piesaistīt Latvijai ievērojamu skaitu ligzdotāju, tas būtu labs atbalsts sugai, kura cietusi no cilvēka saimnieciskās darbības (mazo HES izbūve) un kuras populācija Ziemeļvalstīs pašlaik ir sliktākā stāvoklī nekā 20. gs. 90. gados (Vuorinen 2010; Tagstorm 2010).

2003./04.gada ziemā piemērotās vietās Kurzemē, Vidzemē un Zemgalē tika izlikti 50 ūdensstrazdu būriši. Turpmākajos gados tika izlikti vēl daži



2. attēls. Uzstādīto būrišu izvietojums.



1. attēls. Rolands Lebus izliek ūdensstrazdu būri Ieriķos.
Foto no R. Lebusa ekspedīciju arhīva

būri. Lielākais ūdensstrazdam pieejamo būru skaits vienlaikus bija 56 (2. attēls). Diemžēl laika gaitā daudzi no būriem tika norauti – līdz 2013. gadam tas tika konstatēts 23 vietās, turklāt divās no tām – atkārtoti. Domājams, ka visbiežāk būru noraušanā vainojami cilvēki (*Homo sapiens*) ar destruktīvām novirzēm, bet dažkārt būriši noņemti tiltu remontdarbu laikā vai aiznesti palu laikā. Mūsu



3. attēls. Būris ar ūdensstrazda un pelēkās cielavas ligzdu.

Foto: E. Lediņš

secinājums – vietas izvēlē jāņem vērā paredzamā apkārtējo cilvēku tolerance pret būriem.

Pirmajos gados pēc būrišu izlikšanas ligzdošanas sezonā tika pārbaudīti visi izliktie būriši, tomēr drīz šāds laika un resursu (jāatzīmē, ka projekts ir autoru pašu finansēts) patēriņš tika atzīts par nelietderīgu, jo netika konstatēts neviens ūdenss-

trazdu ligzdošanas gadījums. Pēdējos gados tika pārbaudīti tikai daži būri ligzdošanas sezonā, bet samērā regulāri būri pārbaudīti ziemā nakts laikā, ņerot naksņņojošos ūdensstrazdus. Pirmā un vienīgā ūdensstrazda ligzda būrītī tika atrasta tikai 2011. gada vasarā Kurzemē – pēc visa spriežot, sekmīgi izvesta, turklāt uz būra tajā pašā sezonā ligzdoja pelēkā cielava (3. attēls).

Apkopojot 10 gadu rezultātus, var secināt, ka piemērotu ligzdošanas vietu trūkums nav primārais iemesls, kāpēc Latvijā ziemojošie ūdensstrazdi nepaliek ligzdot. Acīmredzot kāds instinkts liek tiem izvēlēties riskanto ceļu pāri Baltijas jūrai uz ligzdošanas vietām Zviedrijā un Norvēģijā, neatkarīgi no tā, ka tepat uz vietas pieejama gan vieta ligzda, gan labi barošanās apstākļi. Šī atziņa ir galvenais mūsu pētījuma rezultāts; iespējams, tā noderēs pētniekiem nākotnē kā atskaites punkts, pieņemot lēmumu par tā vai cita pētījuma uzsākšanu.

Ūdensstrazdu būrišos labprāt ligzdo citas putnu sugas – baltā un pelēkā cielava, pelēkais mušķērājs, paceplītis, mājas balodis. Visbiežāk būrišos ligzdo baltā cielava. Atzīmēšanas vērts ir fakts, ka šajos būrišos labprāt ligzdo arī Latvijā retā suga pelēkā cielava – konstatēti septiņi pērijumi. 2004. gadā ūdensstrazda būri Dārtē tika konstatēts pirmais šāds gadījums. Turklāt šis bija pirmais zināmais pelēkās cielavas ligzdošanas gadījums Kurzemē – tika izvesti mazuļi (Kalvāns, Lediņš 2004). Kopā trijos būrišos konstatēta pelēkās cielavas ligzdošana, turklāt vienā no būriem – trīs gadus pēc kārtas.

Runājot par sekmēm ūdensstrazdu jomā – būriši sevi attaisnoja kā ziemojošo putnu iecienīta naktsmītne, kas dod gulēšanai nepieciešamo pamatni,



Ūdensstrazds. Annenieki, 12.01.2013.

Foto: E. Lediņš



Naksņņojoši ūdensstrazdi.

Foto: E. Lediņš

I. tabula. Apgredzenotie vai kontrolētie nakšņojošie ūdensstrazdi būros un blakus būriem (nišās, tiltu un aizsprostu konstrukcijās u.c.).

Sezona	Apgredzenotie/kontrolētie putni	No tiem būros
2003/2004	1	1
2004/2005	12	7
2005/2006	13	8
2006/2007	7	5
2007/2008	11	7
2008/2009	9	3
2009/2010	8	4
2010/2011	15	5
2011/2012	15	5
2012/2013	13	5
Kopā	104	50

Literatūra

Kalvāns A., Lediņš E. 2004. Pierādīta pelekās cielavas *Motacilla cinerea* ligzdošana Kurzemē. *Putni dabā* 14.3: 14–15.

Pihlainen J. 2007. Where did the Dippers disappear. *Cinclus Scandinavicus*: 9–11.

Tagstorm I. 2010. Breeding Dippers in Blekinge, SE Sweden. *Cinclus Scandinavicus*: 9–12.

Vuorinen J. 2010. The Dippers' breeding in SE Sweden. *Cinclus Scandinavicus*: 12–18.

kā arī aizvēju. 17 būrišos tika konstatēti nakšņojošie ūdensstrazdi, tajos tika noķerti un apgredzenoti vai kontrolēti 50 ūdensstrazdi (I. tabula).

Nakšņojošie ūdensstrazdi labprāt izvēlas būrišus tādās vietās, kur attālums līdz tekošam ūdenim nepārsniedz 3–4 m – caurtekās, aizsprostos, zemos tiltiņos. Augstu dzelzsbetona tiltos uzstādītie būriši nakšņojošo ūdensstrazdu piesaistei nav pārāk efektīvi, domājams, tāpēc, ka šādas vietas vairāk pakļautas vējam un līdz ar to tur ziemā ir zemāka temperatūra. Būrišu uzstādīšana ieteicama upēs, kur ziemā ir labi barošanās apstākļi, bet trūkst piemērotu nakšņošanas vietu – tādējādi iespējams dzīvotnei piesaistīt ūdensstrazdu.

Pateicības

Autori izsaka pateicību visiem ekspedīciju dalībniekiem, kas piedalījās būrišu izlikšanā, apsekošanā un ziemeņu gredzenošanā, kā arī mūsu ģimenēm par atbalstu!

Autoru adreses:
info@ledins.lv,
aigars.kalvans@vmd.gov.lv



Ūdensstrazds *Cinclus cinclus*.

Foto: G. Saulītis